

Роман МАСИК

кандидат історичних наук

доцент кафедри історичного краєзнавства

Львівського національного університету ім. І. Франка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4969-7702>

ResearcherID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/AGQ-6195-2022>

e-mail: roman.masyk@lnu.edu.ua

ДЕРЖАВНИЙ НАФТОПЕРЕРОБНИЙ ЗАВОД У ДРОГОБИЧІ (1919–1939)

Досліджено значення державного нафтопереробного заводу «Польмін» у Дрогобичі для економіки міжвоєнної Польщі. Визначено стан підприємства, який воно мало на час перейняття польською владою. Проаналізовано управління нафтопереробним заводом, його підпорядкування, фінанси, участь державних органів у розбудові підприємства. Виокремлено бачення ролі «Польміну» в різних груп підприємців, які в Галичині займалися нафтовою справою. З'ясовано, що більшість фірм, заснованих на польські капітали пропонували, щоб це підприємство залишалося знаряддям урядової нафтової політики й менше уваги звертати на його прибутковість, водночас уряд намагався розбудовувати державний нафтопереробний завод як комерційне підприємство. Простежено взаємовідносини «Польміну» з іноземними нафтовими фірмами, які тоді домінували в Галичині. Констатовано, що державний завод брав активну участь у монопольних об'єднаннях великих нафтопереробних підприємств, що часто підривало його самостійність й знижувало прибутковість.

Проаналізовано шляхи постачання нафти-сирцю до державного заводу. Зазначено, що здебільша підприємство переробляло сировину малих нафтовидобувних підприємств («чистих виробників»), власниками яких були місцеві промисловці. Простежено відносини «Польміну» з ними. Зауважено малоуспішні спроби державного заводу самостійно видобувати нафту-сирець. Проаналізовано динаміку участі «Польміну» в торгівлі нафтопродуктами на польському й закордонних ринках. З'ясовано, що це підприємство продовжувало залишатися найбільшим нафтопереробним заводом міжвоєнної Польщі. Зазначено, що, попри намагання уряду управляти «Польміном» подібно до комерційних підприємств, він надалі використовував завод як засіб державного управління всією нафтовою промисловістю Галичини. Виснувано, що в такий спосіб польська влада не давала змоги іноземцям повністю захопити галузь – дала можливість місцевим промисловцям займатися нафтовою справою.

Ключові слова: нафтопереробний завод, Галичина, міжвоєнна Польща, економіка, Дрогобич, бориславське родовище.

Із відкриттям бориславського нафтового родовища й суттєвим збільшенням видобутку цієї корисної копалини в Галичині наприкінці XIX – на початку XX ст. поставало питання будівництва поблизу шахт нових переробних підприємств. На прохання

місцевих нафтовиків у 1910 р. у Дрогобичі почало працювати державне підприємство, яке відбензинювало сиру ропу й постачало отриманий продукт австрійській залізниці. Ще до початку Першої світової війни Дрогобицьку державну відбензинярню розбудували до одного з найпотужніших нафтопереробних заводів (НПЗ) в Європі. Особливого значення для нафтової промисловості Галичини це підприємство набуло в міжвоєнній Польщі, ставши інструментом для державного регулювання справ у галузі.

Історіографія проблеми не багата. Окремо історію державного НПЗ у Дрогобичі 1972 р. описали Василь Літовченко, Микола Зеленський та Яків Хонігсман (Літовченко, Зеленський, Хонігсман, 1972). Їхнє дослідження, сповнене помилок, висвітлює роботу підприємства після Другої світової війни. Розбудову державного НПЗ до 1939 р. ретельніше аналізували лише в загальних працях з історії нафтової справи в Галичині (Братичак, Коссович, Пенський, 2004; Kachlik, 1994). Головною джерельною базою статті стали матеріали Центрального державного історичного архіву у Львові й публікації часописів нафтових інституцій міжвоєнного періоду.

Мета статті – систематизувати та розкрити головні напрями діяльності державного НПЗ у Дрогобичі в 1919–1939 рр., показати його значення для нафтової промисловості міжвоєнної Польщі.

У травні 1919 р. Польща окупувала Дрогобич й одразу зайняла найбільше підприємство в місті – державний НПЗ. Тоді ж його адміністрація зіткнулася з низкою проблем. Продовжувалася війна з більшовицькою Росією, що заважало нормальній роботі підприємства. Наприклад, у серпні 1920 р., побоюючись її вторгнення, евакуювали запаси нафтопродуктів (Świętochowski, 1924, s. 199). У польського уряду було мало досвіду в управлінні таким великим НПЗ. Особи, яких призначали очільниками підприємства і яких часто змінювали в перші роки незалежності Польщі, виявилися невідомими менеджерами, що займалися переважно будівництвом нерентабельних і дорогих споруд (Szaynok, 1922, s. 6; Świętochowski, 1924, s. 200).

Загальне керівництво НПЗ спочатку здійснювало Державне нафтове управління (Państwowy Urząd Naftowy) при Міністерстві фінансів (Ministerstwo Skarbu). Після того, як нафтові справи передали Міністерству промисловості і торгівлі (Ministerstwo przemysłu i handlu) і влітку 1921 р. Державне нафтове управління фактично перестало діяти, адміністрацію НПЗ у Дрогобичі реорганізували в Дирекцію державних нафтових підприємств (Dyrekcja Państwowych Zakładów Naftowych). Вона спочатку підлягала Гірничо-металургійному департаменту (Departament Górniczo-Hutniczy) Міністерства промисловості і торгівлі, а від квітня 1922 р. – його Нафтовому відділу (Wydział Naftowy). 1 жовтня 1922 р. державні нафтові підприємства почали підпорядковуватися Головній дирекції гірничих і металургійних підприємств (Główna Dyrekcja Państwowych Zakładów Górniczych i Hutniczych) (Świętochowski, 1924, s. 200).

У перші повоєнні роки держава не мала достатньо коштів, щоб забезпечити повноцінну роботу свого НПЗ. У час фінансової кризи було надто складно отримати приватні кредити для такого підприємства (Szaynok, 1922, s. 6). В уряді почали міркувати, що роботи з НПЗ, і ініціювали його продаж іноземцям. Такі ідеї через спротив польських нафтових промисловців згодом відкинули.

У 1921 р. запланували сформувати єдину адміністрацію для усіх нафтових і газових об'єктів, що перебували в державній власності (Bartoszewicz, 1921, s. 410). Коли Міністерство промисловості і торгівлі почало управляти НПЗ у Дрогобичі, то на початку 1922 р. делегувало туди комісію, яка ретельно вивчала стан справ на підпри-

ємстві й пізніше розмірковувала над шляхами його розбудови. Виявивши недбалість колишнього керівництва заводу, запровадили постійний контроль за його діяльністю (Świętochowski, 1924, s. 200). Щоб заощадити на управлінні НПЗ, попри спротив галицької промисловості (ДАЛО, арк. 2 зв.), ліквідували його дирекцію у Львові. Відтоді підприємством почали керувати з Варшави, що призвело до проблем у його адмініструванні. У Львові завдяки домаганням нафтовиків (ЦДІАЛУ-5, арк. 1–2, 5) залишили торговельний відділ НПЗ, який займався торгівлею в Галичині виготовленими на цьому підприємстві нафтопродуктами. Також тут зберегли виділ «нафти-сирцю брутто». Цей підрозділ відповідав за постачання сировини, яку власники нафтоносних теренів отримували як плату за оренду своїх ґрунтів. (Świętochowski, 1924, s. 202–203).

Сейму 30 червня 1922 р. запропонували заснувати акціонерну спілку «Дрогобич – Державні нафтові підприємства» («Drohobycz – Państwowe Zakłady Naftowe», «Польмін»). До неї мали ввійти: державний НПЗ (Państwowa Fabryka Olejow Mineralnych) у Дрогобичі, Державна станція з перекачування нафти (Państwowa odbieralnia ropy) в Модричах і Колпечях, нафтопроводи й баки, водні станції в Тисмениці й Озимині, Державні станції збирання нафти (Łapaczki Państwowe), ґрунти та будови нафтових збірників у Гданську, державні нафтові шахти і 50 % власності цегельні Іонаша Рубінштейна (Jonasz Rubinstain) у Дрогобичі. У діяльності цієї організації, за задумом Міністерства фінансів, мали переважити комерційні засади. Так держава применшувала свою роль у регулюванні справ у всій нафтовій промисловості. Хоча за такого підходу «Польмін» мав стати рентабельнішим. Статутним капіталом спілки запропонували 10 млрд польських марок: 9,8 млрд – вартість державної власності в нафтовій промисловості, решту 200 млн мав щороку виділяти готівкою Польський крайовий банк (Polski Bank Krajowy) (Szaynok, 1922, s. 5–6).

Щодо ініціативи створити «Польмін» серед польських нафтовиків були різні думки. Галицька нафтовидобувна промисловість («чисті виробники»)¹ вважали, що такі ідеї урядові накинули багатші іноземні фірми. Вони в такий спосіб хотіли послабити діяльність державних нафтових підприємств і пізніше повністю захопити галузь. Наприклад, Владіслав Шайнок (Władysław Szaynok) був переконаний, що після реорганізації державних нафтових підприємств представники іноземних фірм посилять свій натиск на уряд, щоб їм продали цю власність. Він закликав владу відмовитися від такої ідеї. Аргументував це тим, що державне НПЗ було головним постачальником нафтопродуктів для війська і залізниці. Щоб не підірвати стабільність забезпечення таких важливих для держави галузей, варто було зачекати з реформою (ЦДІАЛУ-9, арк. 134; ЦДІАЛУ-11, арк. 22–24 зв.; Szaynok, 1922, s. 7–10). Побожування «чистих виробників» мали підстави, бо під час обговорення грошових реформ наприкінці 1922 р. – на початку 1923 р. колишні міністри фінансів пропонували продати чи принаймні передати в оренду державні підприємства (ЦДІАЛУ-12, арк. 32–33; Szczepanowski, 1923b, s. 17). Влада на такі кроки не пішла і 5 січня 1924 р. Сейм заборонив урядові без його дозволу продавати державний НПЗ у Дрогобичі (Kronika naftowa, 1924).

Натомість провідний у Східній Галичині орган господарського самоврядування – Промислово-торгова палата (Izba Przemysłowo-Handlowa) у Львові – підтримував ідею, щоб державні нафтові підприємства працювали за правилами приватного

¹ «Чисті виробники» – одна з груп нафтової промисловості міжвоєнної Польщі. До неї входили місцеві підприємці, які займалися лише видобутком нафти-сирцю й не мали власних НПЗ. «Чисті виробники» залежали від збуту сировини та цін на неї.

підприємництва. Її представники вважали, що держава мала віддавати частину урядових замовлень приватним фірмам, а «Польмін» спільно з ними – визначати політику нафтової торгівлі і на внутрішньому ринку, і в експорті (ЦДІАЛУ-1, арк. 21). Аналогічної думки дотримувалася й центральна інституція галузі – Крайове нафтове товариство (Krajowe Towarzystwo Naftowe) (ЦДІАЛУ-5, арк. 106–107).

Державні нафтові підприємства реформували. Директор «Польміну» Мар'ян Вележинські (Marian Wieleżyński) почав вміло вести самостійну господарську діяльність підприємства. НПЗ модернізували, передбачивши для цього інвестиції з його прибутків. За підрахунками Станіслава Свєнтоховські (Stanisław Świętochowski), загалом на розбудову «Польміну» до 1925 р. витратили приблизно 10 млн зл. (Analiza, 1925, s. 1647; Świętochowski, 1924, s. 202–203; Świętochowski, 1925a, s. 169). Модернізація «Польміну» була необхідна, оскільки вже неактуальним стало постачання нафтових напівфабрикатів для залізниці, що вирізняло державне підприємство в австрійський час. Відтак обладнання підприємства стало відповідати всім тодішнім вимогам до НПЗ. Воно почало продукувати майже всі нафтопродукти й виробляло деякі з них найбільше в Європі («Polmin», 1927, s. 9). Зважаючи на необхідність витрачати на власну розбудову, у перші повосенні роки «Польмін» не давав прибутку державі. У 1919–1924 рр. він заробив приблизно 12 млн зл. (Świętochowski, 1926, s. 282), але більшу частину цієї суми спрямували на інвестицію в саме підприємство. Саме тому він потребував дотацій із державного бюджету і кредитів державних банків на купівлю сирови нафти (Łepicki, 1924, s. 444).

У 1921 р. державний НПЗ у Дрогобичі міг повністю переробити 200 тис. т нафти-сирцю на рік (Ostrzycki, 1923, s. 238), а вже до 1924 р. його виробничі можливості зросли до 240 тис. Обладнання «Польміну» переважно призначалося на продукцію бензину і гасу. Інших нафтопродуктів підприємство могло виготовляти лише з 80 тис. т сировини на рік. У 1924 р. модернізували обладнання, яке виготовляло такі нафтопродукти. Відтоді «Польмін» міг їх продукувати з 150 тис. т сирови нафти (Świętochowski, 1924, s. 203).

До половини 1920-х років державні нафтові підприємства стали відігравати важливе значення у промисловості Галичини. Уряд почав використовувати їхні можливості, щоб регулювати стан справ у нафтовій галузі. Він дозволив «Польміну» купувати нафту-сирець, яку власники нафтоносних ґрунтів отримували як плату за оренду своєї землі, за зниженою ціною. Це дало можливість підприємству збільшувати свої доходи й перестати залежати від дотацій із державного бюджету (Analiza, 1925, s. 1648). У 1924 р. «Польмін» сплатив усі свої борги і став прибутковим підприємством (Łepicki, 1924, s. 445–446).

Промисловість домагалася, щоб «Польміном» управляла окрема інституція у структурі уряду (ЦДІАЛУ-5, арк. 103). 1 січня 1925 р. ліквідували Головну дирекцію державних гірничих і металургійних підприємств та створили Дирекцію державних нафтових підприємств (Dyrekcja Państwowych Zakładów Naftowych), яка безпосередньо підпорядковувалася Міністерству промисловості і торгівлі. Державні нафтові підприємства стали потужним конкурентом іноземним фірмам, які проникли в галузь у перші роки після відродження Польщі. «Польмін» мав свої відділення у Львові, Гданську і Берліні, низку власних складів та магазинів (Świętochowski, 1925a, s. 169).

Потужність державних підприємств занепокоїла іноземців і вони, заручившись підтримкою деяких політиків, зокрема голови Промислово-торгової комісії Сей-

му Анджея Вежбіцкі (Andrzej Wierzbicki), розвинули кампанію проти керівництва «Польміну». Представники іноземних компаній домоглися звільнення М. Велєжинські й на деякий час дезорганізували роботу державного НПЗ. Уряд почав безпосередньо управляти цим підприємством (Sprawa, 1923, s. 118; Szczepanowski, 1923a, s. 87–90), кілька років не скликав його наглядову раду (Szczepanowski, 1925, s. 99).

Конфлікти між іноземними нафтовими фірмами й «Польміном» виникали постійно. Державний НПЗ у Дрогобичі залишався найбільшим переробним підприємством і з його допомогою уряд міг впливати на всю галузь. НПЗ, які були у власності іноземного капіталу, тиснули на уряд, щоб державне підприємство враховувало їхні інтереси. Польська влада через відсутність фінансів не могла повністю відмовитися від іноземних інвестицій, тому була змушена обмежувати роботу державного НПЗ. Він брав участь у картелях, які регулювали виробництво й торгівлю нафтопродуктами (Szczepanowski, 1925, s. 99).

Іноземні нафтові компанії пропонували урядові й інші варіанти вирішення справи з державними підприємствами, які, насправді, мали підірвати діяльність «Польміну». Наприклад, у березні 1925 р. вони вимагали оренди державного НПЗ у Дрогобичі за 1 млн зл. на рік. Іноземці планували зупинити роботу цього підприємства і в такий спосіб усунути конкурента (Wiadomości, 1925). Це фактично означало б захоплення нафтової промисловості Галичини іноземним капіталом, на що польський уряд піти не міг.

Управління «Польміном» потребувало реформи. На відміну від інших державних промислових підприємств, технічне керівництво НПЗ у Дрогобичі майже не вирішувало стратегічних питань його розвитку, не втручалося в торговельні справи. Загальне адміністрування здійснювала його дирекція у Варшаві, до складу якої подекуди входили не компетентні в нафтовій справі люди, далекі від нафтового регіону (Szaynok, 1925a, s. 181–182). Усе це призвело до зменшення значення державного НПЗ у нафтовій промисловості Польщі в першій половині 1920-х років. У 1922 р. підприємство переробило 154 130 т сирової нафти (24,2 % від всього виробництва), 1923 р. – 124 130 т (17,8 %), 1924 р. – 118 400 т (15,4 %), 1925 р. – 114 990 т (14,2 %) (Szaynok, 1926, s. 70; Szaynok, 1927, s. 6). Обмежувалася й участь держави в реалізації нафтопродуктів. Коли 1920 р. на державний НПЗ припадало 33,9 % усіх проданих на внутрішньому ринку й 36,3 % експортованих польських нафтопродуктів, то в 1921 р. – 24 % і 13 %, у 1924 р. – 21,4 % і 12,8 %; а у 1925 р. – 14,9 % і 13,4 % (Ostrzycki, 1923, s. 238; Szaynok, 1926, s. 71; Szaynok, 1927, s. 6).

Польські нафтові підприємці часто говорили про те, щоб керівництво «Польміну» проводило самостійну від уряду промислову політику (Sulimirski, 1927, s. 2–3; Szaynok, 1926, s. 72). Наприклад, державний НПЗ мав величезне значення для «чистих виробників». Вони сподівалися, що «Польмін» стане найбільшим покупцем їхньої продукції. На думку «чистих виробників», він міг бути не лише захисником польських інтересів у нафтовій промисловості, а й регулятором цін на сиру ропу. Одночасно за допомоги «Польміну» уряд міг реалізовувати таку необхідну тоді політику, спрямовану на підтримку нафтовидобутку (Brzozowski, 1931, s. 89; Sulimirski, 1926, s. 164; Szaynok, 1927, s. 7; Szlemiński, 1929, s. 166–171; Szlemiński, 1931b, s. 144). А проте не міг собі дозволити, щоб «Польмін» повністю кооперувався з «чистими виробниками», незалежно від інших НПЗ. Державне підприємство тоді могло переробити понад третину всієї видобутої в Польщі сировини. За таких умов іноземний

капітал не мав би жодного інтересу інвестувати в польську нафтову промисловість.

«Польмін» здебільша працював на забезпечення потреб у нафтопродуктах війська, залізниці й інших державних інституцій, які, наприклад у 1924 р., купували приблизно 35 % усіх виробів державних нафтових підприємств. Продаж приватним особам здійснювався переважно із власних складів і магазинів «Польміну», кількість яких у першій половині 1920-х років збільшилася. Решту продавали через комісію низки поважних кооперативів чи більших нафтових фірм (Świętochowski, 1924, s. 201).

Коли міністром промисловості і торгівлі став Еугеніуш Кв'ятковські (Eugeniusz Kwiatkowski), то він до 1928 р. зумів перетворити «Польмін» на успішне державне підприємство, незалежне від зазіхань іноземних нафтових компаній. Воно повернуло собі роль інструмента, за допомогою якого уряд регулював стан справ у нафтовій промисловості (Związek, 1928, s. 21). У 1926 р. генеральним директором призначили відомого вченого Станіслава Пілята (Stanisław Pilat), який добре знався на нафтовій справі (Wygard, 1929, s. 515). Водночас керівництво «Польміну» 7 березня 1927 р. перенесли з Варшави до Львова, що стало передумовою успіху реформи Е. Кв'ятковські. У столиці залишили лише відділення продажу нафтопродуктів (Wiadości, 1927a, s. 129; Związek, 1928, s. 21). У Львові керівництво «Польміну» розмістили в будинках спочатку на вул. Шпитальній, 1 («Polmin», 1927, s. 10), пізніше – на вул. Академічній, 7 (Nysz, 1995, s. 25). Інституція мала своє представництво в Гданську і Варшаві, 8 відділень у різних великих містах по всій Польщі, понад 60 торгових складів («Polmin», 1927, s. 30–32).

Рада міністрів 8 квітня 1927 р. розпорядилася виокремити Державні нафтові підприємства з урядової адміністрації. Створили нове підприємство Державний завод мінеральних олів (Państwowa Fabryka Olejów Mineralnych). Воно розпоряджалося не лише нафтовими фірмами, а й Державними газопроводами (Gazociągi Państwowe) (Nysz, 1995, s. 24). «Польмін» почав адмініструвати всі магістральні газопроводи в центральній Галичині (ЦДІАЛУ-7, арк. 21).

У 1928 р. Станіслав Пілят залишив управління «Польміном» полковникові Ігнаці Бернеру (Ignacy Berner) й повернувся до праці в лабораторії Львівської політехніки (Wygard, 1929, s. 516; Z naszego, 1928, s. 139). Наприкінці лютого 1929 р. І. Бернер виїхав до Варшави й там обійняв посаду керівника виділу Міністерства промисловості і торгівлі. У «Польміні» його 1 березня замінив директор газового заводу в Тарнові Ромуальд Вовконовіч (Romuald Wowkonowicz) (Kronika, 1929a, s. 36; Przemysł, 1929, s. 422). А у квітні 1929 р. генеральним директором підприємства став Станіслав Шьотцель (Stanisław Schötzel) (Kronika, 1929b, s. 218–219). 21 листопада 1929 р. «Польмін» очолив Стефан Дажванські (Stefan Dażwański), який був директором міських підприємств у Торуні (Wiadości, 1929, s. 147). Він керував Державними нафтовими підприємствами до 1 червня 1938 р., коли очолив Гірничо-металургійний департамент у Міністерстві промисловості і торгівлі. У «Польміні» його замінив Зігмунт Білюховські (Zygmunt Biluchowski), який доти був технічним директором цього підприємства (Wiadości, 1938a, s. 212; Wiadości, 1938b, s. 301; Wiadości, 1939a, s. 31).

Від часу, коли Е. Кв'ятковські навів лад у управлінні «Польміном», менеджмент підприємства зосередився на отриманні прибутків. Уряд залишив собі лише представників у його Адміністративній раді, намагаючись так контролювати діяльність НПЗ. Попри ідеї відмовитися від будь-якої присутності представників влади в управлінні «Польміном», які висловлювали в Сеймі в середині 1930-х років, уряд на це не пішов (Szlemiński, 1936, s. 79–80).

Керівництво «Польміну» продовжувало за необхідності й на вимогу уряду регулювати ціни на сировину й нафтопродукти, але передусім дбало про рентабельність підприємства. Воно коливалося між співпрацею з іншими великими фірмами, якими володів іноземний капітал, і «чистими виробниками». Такий стан справ подекуди драгував власників польських нафтовидобувних підприємств, які почали звинувачувати керівництво «Польміну» в тому, що їхньою ціною перетворили державне підприємство на фірму, яка насамперед хотіла заробити, а про підтримку польського виробника все частіше забувала (Dunka de Sajo, 1930, s. 183; О вугаžny, 1933, s. 61–62).

Зі стабілізацією економіки Польщі в першій половині 1930-х років «Польмін» усе більше розвивався. Прибуток цього підприємства (після вирахування витрат на амортизацію) в 1933/1934 б. р. склав 1 573 465,93 зл., у 1934/1935 б. р. – 2 261 117,79 зл. (ЦДІАЛУ-16, арк. 3). У 1937/1938 б. р. зиск бруто «Польміну» дорівнював уже 3 177 549 зл. (AAN, k. 112–125).

Державний НПЗ почав підпорядковувати своєму керівництву інші нафтові підприємства. Так, у 1934/1935 б. р. товариство «Мразниця» («Mrażnica»), яке входило до складу спілки «Релла-Мелла» («Rella-Mella»), заборгувало державному підприємству 151 074,86 зл. На погашення цього боргу «Польмін» отримав 25 % акцій товариства «Мразниця» і для збільшення впливу на «Релла-Меллу» купував іншу її власність (ЦДІАЛУ-16, арк. 4). До кінця 1930-х років держава вже контролювала діяльність цієї спілки. Спілка «Релла-Мелла» мала два підприємства з виробництва газоліну в Бориславі й мережу газопроводів протяжністю майже 22 км (AAN, k. 96). Також «Польмін» через борги фактично перейняв управління спілкою «Поллон» («Polлон»), яка займалася експлуатацією сирієї ропи і природного газу. Під кінець 1930-х років «Поллон» фактично став нафтовидобувним відділенням державних нафтових підприємств (AAN, k. 93–95). «Польмін» організував фірму «Польмінпроз» («Polмінproz»), що розпоряджалася нерухомим майном торговельних організацій, у які інвестувало державне підприємство (земля, склади, збірники нафти тощо) (ЦДІАЛУ-14, арк. 6; AAN, k. 95–96). Відтак під кінець 1930-х років зросло значення «Польміну» серед усіх державних підприємств. Прибутки НПЗ дозволяли його керівництву інвестувати в модернізацію підприємства (AAN, k. 89).

Уряд підтримував державне підприємство й іншими способами. Міністерство внутрішніх справ розпорядилося, щоб усі державні інституції купували нафтопродукти лише в «Польміну» (ЦДІАЛУ-7, арк. 22). Значення державного НПЗ для війська виправдалося. Воно на вимогу Міністерства військових справ (Ministerstwo Spraw Wojskowych) формувало запаси нафтопродуктів на випадок війни. На 20 лютого 1939 р. накопичило 1 587 т авіаційного й 1 320 т автомобільного бензину. Військова влада спорудила спеціальні збірники для авіаційного пального і в лютому 1939 р. почала його відбирати. До 31 березня передбачила збільшити запаси авіаційних мастил до 5 т, а до 31 червня – до 12,5 т. Із 15 квітня 1939 р. передбачили формувати постійні запаси бензину для військових автомобілів. Військова влада вирішила за допомоги «Польміну» забезпечити себе й іншими нафтопродуктами. Загалом, для військових запасів передбачили збудувати 7 збірників, які би вміщували 5 500 т пального й 5 нафтових – на 250 т. Їх почали будувати влітку 1939 р. (ЦДІАЛУ-17, арк. 1–5).

Для державного НПЗ у Дрогобичі найважливіше було роздобути собі сиру нафту. Після польсько-української війни це підприємство зуміло відразу запрацювати, оскільки польська влада передала йому всю реквізовану Західноукраїнською Наро-

ною Республікою сировину нафтових фірм. Її поляки захопили в середині травня 1919 р., коли українська влада покидала бориславське родовище. Фактично, державне підприємство використало власність приватних фірм для відновлення своєї роботи після війни. Пізніше нафтові фірми просили, щоб державний НПЗ повернув їм цю сировину або ж заплатив за неї. Це питання довго не вирішувалося. Наприклад, до кінця березня 1927 р. Галицьке карпатське нафтове товариство (пізніше – «Карпати») судилося з державним НПЗ у цій справі. Часто «Польмін» не підраховував кількість сировини, яку йому передавала влада в половині 1919 р., віддавав її іншим НПЗ для переробки, тому прокуратурі й судам було складно вирахувати заборгованість «Польміну» приватним підприємцям (ЦДІАЛУ-15, арк. 4–5, 7–23).

У міжвоєнній Польщі «Польмін» міг роздобути для себе сировину трьома шляхами: купувати її у «чистих виробників»; отримувати від власників нафтоносної землі, яким нею сплачували нафтовидобувним фірмам за оренду; самостійно зайнятися видобутком корисної копалини (Wojciechowski, 1929a, s. 30). До 9 лютого 1923 р. діяв державний секвестр сировини, тому керівництво «Польміну» було впевнене, що принаймні «чисті виробники» і власники нафтоносних земель будуть змушені забезпечувати його сировиною (Świętochowski, 1925, s. 169).

Водночас «чисті виробники» пропонували «Польміну» співпрацювати і в інший спосіб. Ще на початку жовтня 1919 р. до Варшави приїхала делегація нафтовидобувної промисловості з бориславського родовища. Нафтовики запропонували, щоб їм орендували державний НПЗ у Дрогобичі, який тоді фактично простоював (Z przemysłu, 1919, s. 259). До такого вирішення справи не дійшло, але від ініціатив кооперації «чистих виробників» із «Польміном» не відмовлялися. На початку 1921 р. це пропонувало Крайове нафтове товариство (Wojciechowski, 1929a, s. 29–30; Z Krajowego, 1921, s. 66). Так можна було забезпечити збут сировини нафтовидобувної промисловості й водночас збільшити використання виробничої потужності державного НПЗ. «Чисті виробники» в «Польміні» бачили основного покупця їхньої сировини. З погляду галицького нафтовидобутку, така співпраця посилювала б можливість польських капіталів конкурувати з іноземними фірмами (St., 1923, s. 137; Sulimirski, 1924, s. 128; Szaynok, 1925b, s. 22; Szaynok, 1923, s. 85; Szaynok, 1925e, s. 67; Walne, 1923, s. 40).

До 1922 р. «Польмін», потребуючи сировини, наблизився до групи «чистих виробників»: стабільно купував у них сировину або ж переробляв її і як плату віддавав частину готових нафтопродуктів (Szczepanowski, 1923c, s. 131). Однак на початку 1923 р. варшавське керівництво «Польміну» змінило політику підприємства. Через суттєве обмеження роботи НПЗ у Дрогобичі все менше купували сировини «чистих виробників» (ЦДІАЛУ-10, арк. 57–58; Szczepanowski, 1923c, s. 131). У цей час «Польмін» постійно переробляв лише нафту-сирець, отриману від власників нафтоносних земель (40 % виробничої потужності заводу) (St., 1923, s. 137).

Відтоді «Польмін» перестав бути надійним покупцем сировини в польської нафтовидобувної промисловості. Хоч час до часу державний НПЗ і підписував відповідні контракти з «чистими виробниками», однак під впливом іноземних компаній відбирав їхньої сировини менше й не постійно (Sprawozdanie, 1926, s. 66; Sprawozdanie, 1929, s. 78; Sprawozdanie, 1927, s. 34; Szaynok, 1925c, s. 50; Wojciechowski, 1928, s. 63–64; Wojciechowski, 1929a, s. 30–31; Z naszego, 1928, s. 139). Так іноземні фірми вплинули на державне підприємство, позбавивши його надійного джерела сировини,

а польські нафтовики були змушені нагромаджувати запаси своєї продукції і витрачатися на її зберігання.

Наприкінці 1929 р. укотре почали міркувати над тим, як вирішити проблему постачання сировини для «Польміну». Дехто навіть пропонував дозволити імпорт нафти-сирцю для потреб державного підприємства. Цього не можна було допустити, бо такий підхід зруйнував би польський нафтовидобуток. Інші радили законодавчо врегулювати закупівлю «Польміном» сировини в «чистих виробників». За таким підходом НПЗ купував би всю сирю ропу, яку виробляла польська нафтовидобувна промисловість. Ідея такого примусу не влаштувала «чистих виробників», бо тоді «Польмін» міг би їм диктувати ціну на нафту-сирець; нагадувала часи, коли діяв державний секвестр (Szlemiński, 1929, s. 169–171).

Директор «Польміну» С. Дажванські 31 грудня 1929 р. написав листа до «чистих виробників», де йшлося про відновлення закупівлі їхньої сирої ропи (Sprawozdanie, 1930, s. 118–119). Проте в наступні роки повною мірою не вдалося використати можливості співпраці «чистих виробників» із «Польміном». Польські нафтовики хотіли збільшити свій вплив у державних нафтових підприємствах. У 1930–1931 рр. вони просили уряд, щоб їх представники ввійшли до Наглядової ради «Польміну» (Memorjał, 1931, s. 14; Z obrad, 1930, s. 194).

Іншим способом для державного НПЗ роздобути сировину була її купівля у власників нафтоносних земель, яку вони отримували як плату за оренду. До скасування секвестру в лютому 1923 р. держава обов'язково купувала цю сировину. Довго ціни на неї не були врегульовані. Нафтовидобувні фірми тоді сплачували власникам ґрунтів за оренду сировиною. Пізніше вони самостійно реалізовували державі нафту-сирець. Лише розпорядженням Ради міністрів від 5 червня 1920 р. змінили форму таких плат на готівкову. Нафтовидобувна промисловість продавала сировину власників ґрунтів державі й пізніше готівкою розраховувалася з ними за користування землею. Одночасно міністрові фінансів надали повноваження встановлювати різну ціну за нафту-сирець землевласників і нафтовидобувних підприємств (ЦДІАЛУ-2, арк. 4; Rozporządzenie Rady, 1920, s. 1247). Відтак ціну на сировину власників ґрунтів встановлювали значно нижче ринкової (ЦДІАЛУ-2, арк. 5; ЦДІАЛУ-4, арк. 65, 107). Стан справ змінився 9 серпня 1920 р., коли вийшло розпорядження міністра фінансів, яке прирівняло максимальну ціну сировини власників землі до цін на нафту-сирець «чистих виробників» (ЦДІАЛУ-2, арк. 4; Rozporządzenie Ministra, 1920, s. 1259–1260; Z Komisji, 1921, s. 290–291).

У середині 1921 р. скасували максимальні ціни за нафту-сирець «чистих виробників». Проте вони продовжували діяти щодо сировини власників землі. Як наслідок за таку сирю ропу держава знову платила значно менше, ніж вона б коштувала на вільному ринку (ЦДІАЛУ-2, арк. 5; Bartoszewicz, 1934b, s. 408; Z Komisji, 1921, s. 290–291). Така політика уряду спричинила спротив нафтового середовища, яке домогалося зрівняти ціни на всю нафту-сирець (ЦДІАЛУ-4, арк. 107 зв.; Kronika naftowa, 1922, s. 88). Однак уряд на це пішов лише 1 червня 1922 р. (ЦДІАЛУ-2, арк. 5).

Скасувавши 25 січня 1923 р. секвестр нафти-сирцю «чистих виробників», уряд продовжував вимагати продавати державі сировину власників землі (ЦДІАЛУ-2, арк. 5; Rozporządzenie Rady, 1923, s. 143–144). Це було необхідно, щоб мати запаси для роботи «Польміну». На початок 1923 р. переробка сирої ропи власників нафтоносних ґрунтів становила 40 % виробничих можливостей державного НПЗ (St., 1923, s. 137).

Такі суттєві поповнення «Польміну» нафтою-сирцем турбували іноземні НПЗ. Вони намагалися позбавити урядовий завод сировини, виступали проти законодавчого врегулювання купівлі «Польміном» сирої нафти власників землі. З цією метою проводили агітацію у пресі проти державної нафтової політики (ЦДІАЛУ-2, арк. 5, 12, 16–18, 48–53; ЦДІАЛУ-3, арк. 2–7, 9–16; ЦДІАЛУ-13, арк. 233–238; *Wiadomości bieżące*, 1923, s. 30). Водночас інші нафтові промисловці виступали проти передбаченого в законі примусу, щоб нафта-сирець власників ґрунтів обов'язково передавалася «Польміну». Такий підхід, на їхню думку, законодавчо закріплював продовження секвестру цієї сировини (ЦДІАЛУ-8, арк. 2 зв.–3; *Kronika naftowa*, 1923, s. 107–108).

Іноземним фірмам не вдалося реалізувати своїх намірів, і 1 травня 1923 р. ухвалили закон, за яким держава отримала право примусового заupu для «Польміну» сировини власників землі за ринковими цінами (Świętochowski, 1925, s. 169; *Ustawa*, 1923, s. 604–605). Від 1 червня цього року нафтові шахти, які сплачували за користування землею, мали щомісяця для органів державної влади фіксувати кількість визначеної для цього сировини і її повністю продавати «Польміну» (ЦДІАЛУ-4, арк. 13–13 зв.). Так вирішили справу купівлі нафти-сирцю у власників ґрунтів на їхню користь (ЦДІАЛУ-5, арк. 12–13).

Для «Польміну» зростало значення сировини землевласників. Наприклад, на початку 1925 р. державний НПЗ переробляв приблизно 10 тис. т сирої нафти на місяць, із яких на сировину власників ґрунтів припадало 8 тис. (*Wiadomości*, 1925). Такий стан справ занепокоїв інші НПЗ. Їх картель почав тиснути на уряд, щоб «Польмін» утратив право першим купувати сировину землевласників. Зрештою, 3 червня 1925 р. державне підприємство відмовилося таку нафту-сирець купувати (Szaunok, 1925d, s. 82–83). Це спричинило нестабільність у його відносинах із продавцями сировини землевласників. Відтоді кількість сирої нафти, яку закуповував державний НПЗ, почала залежати від його участі в картелях. Коли «Польмін» входив до таких організацій, то відмовлявся від права першим придбати нафту-сирець власників землі, натомість коли виходив із них чи в періоди, коли картелі НПЗ не діяли, закуповував більше такої сирої нафти (Komunikat, 1928, s. 23–25; *Podatek*, 1925, s. 186–188; Szaunok, 1925d, s. 82–83; Szaunok, 1927, s. 6). Однак об'єми сировини землевласників, яку продали «Польміну», мало змінилися. У 1929 р. державний НПЗ переробляв щомісяця приблизно 800–850 цистерн такої нафти-сирцю (Szlemiński, 1929, s. 169; Wojciechowski, 1929a, s. 30).

Під час економічної кризи стан справ із відбором для «Польміну» сировини власників землі загострився. «Чисті виробники» тоді не могли реалізувати своєї продукції за цінами, які б забезпечували рентабельність їхніх підприємств. Вони почали домагатися, щоб насамперед купували їхню сировину, бо з реалізації продукції землевласників користувалися часто особи, які до промисловості не мали жодного відношення. «Чисті виробники» хотіли таких самих умов продажу сировини, як і власники ґрунтів (Szlemiński, 1931a, s. 171–174). Стан справ вирішили в наступні роки. «Чисті виробники» домовилися з картелем НПЗ, і «Польмін» отримував їхню продукцію через відділення закупівлі сирої нафти монопольних об'єднань. На загальний ринок потрапляла й сировина землевласників.

У другій половині 1920-х років в уряді почали міркувати про те, щоб «Польмін» мав власні нафтові шахти й міг себе самостійно забезпечувати сировиною. До цього владу передусім спонукало суттєве зменшення польського нафтовидобутку

(Szlemiński, 1930, s. 37–38). Міністерство промисловості та торгівлі ініціювало купівлю державним НПЗ нафтовидобувних підприємств, які б мали йому давати понад 2 тис. т сирої нафти щомісяця. Уряд вважав, що так «Польмін» стане незалежним від коливань на ринку нафти-сирцю (Szlemiński, 1930, s. 40–41; Wojciechowski, 1929a, s. 30; Wojciechowski, 1929b, s. 57). Вже 1929 р. державний НПЗ купив нафтові шахти у Східниці і Гаркльовій (Szlemiński, 1929, s. 165; Wojciechowski, 1929a, s. 31).

Також передбачали на користь «Польміну» проводити пошукові роботи за новими покладами нафти й газу. Керувати цією справою 1927 р. залучили інженера Юліана Персцинського (Julian Percinski) і планували виділити кілька мільйонів злотих (Szlemiński, 1930, s. 40–41; Wiadomości, 1927b, s. 424; Wojciechowski, 1929b, s. 59). «Польмін» розвинув пошукові роботи в Дашаві, почав бурити в селах Вуйча і Загір'я (ЦДІАЛУ-6, арк. 13; Przemówienie, 1930, s. 150). Однак через відсутність підтримки в Сеймі цю справу не вдалося реалізувати повністю (Szlemiński, 1929, s. 166).

Після подолання економічної кризи в середині 1930-х років «Польмін» почав далі ангажуватися в пошуки сирої нафти (ЦДІАЛУ-16, арк. 7; Strzetelski, 1934, s. 63). У 1939 р. він купив шахту «Тадеуш» у Домініковіцах (Wiadomości, 1939b, s. 266). Проте кількість сирої нафти, яку державне підприємство самостійно видобувало, була мізерною, і державний НПЗ надалі її купував.

Історію «Польміну» перервала радянська окупація Східної Галичини. У вересні 1939 р. його націоналізували і він разом з іншими НПЗ перейшов до тресту «Укрнафтопереробка» («Укрнефтьпереработка»). Його перейменували на «Дрогобицький нафтопереробний завод № 1» (Братичак, Коссович, Пенський, 2004, с. 369; Kachlik, 1995, s. 189).

Отже, державний НПЗ у Дрогобичі в роки польської окупації залишався найбільшим таким підприємством Галичини. За його допомогою уряди міжвоєнної Польщі мали можливість регулювати стан справ у нафтовій промисловості: контролювати ціни на сировину та фінальні продукти, залагоджувати протистояння між польськими й іноземними фірмами, що працювали в цій галузі. Державний НПЗ не був зруйнований під час війни, однак невміле управління перших повоєнних років призвело до його тимчасового занепаду. В середині 1920-х підприємство модернізували. Воно почало виробляти майже всі нафтопродукти, відіграло важливе значення на польському ринку і в експорті. «Польмін» займався лише переробкою сирої нафти, тому залежав від сировини інших промисловців. Передусім нафту-сирець йому постачали «чисті виробники» та власники нафтоносних земель. Власного нафтовидобутку державний НПЗ так і не зумів організувати.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Братичак, М., Коссович, Л., Пенський, Я. (2004). Нафтопереробна та нафтохімічна промисловість. В О. Калашникова, Р. Рейхерт (ред.), *Нафта і газ Прикарпаття. Нариси історії*. Краків; Київ: Наукова думка, 361–398.

ДАЛО: Державний архів Львівської області, ф. 1, оп. 18, спр. 1230.

Літовченко, В. П., Зеленський, М. І., Хонігсман, Я. С. (1972). *Дрогобицький орден Трудового Червоного Прапора нафтопереробний завод*. Львів: Каменяр.

ЦДІАЛУ-1: Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІАЛ України), ф. 207, оп. 1, спр. 73.

ЦДІАЛУ-2: ЦДІАЛ України, ф. 207, оп. 1, спр. 101.

- ЦДІАЛУ-3:** ЦДІАЛ України, ф. 207, оп. 1, спр. 103.
ЦДІАЛУ-4: ЦДІАЛ України, ф. 207, оп. 1, спр. 112.
ЦДІАЛУ-5: ЦДІАЛ України, ф. 207, оп. 1, спр. 117.
ЦДІАЛУ-6: ЦДІАЛ України, ф. 207, оп. 1, спр. 480.
ЦДІАЛУ-7: ЦДІАЛ України, ф. 207, оп. 1, спр. 1302.
ЦДІАЛУ-8: ЦДІАЛ України, ф. 219, оп. 1, спр. 220.
ЦДІАЛУ-9: ЦДІАЛ України, ф. 219, оп. 1, спр. 230.
ЦДІАЛУ-10: ЦДІАЛ України, ф. 219, оп. 1, спр. 233.
ЦДІАЛУ-11: ЦДІАЛ України, ф. 219, оп. 1, спр. 234.
ЦДІАЛУ-12: ЦДІАЛ України, ф. 219, оп. 1, спр. 235.
ЦДІАЛУ-13: ЦДІАЛ України, ф. 224, оп. 1, спр. 159.
ЦДІАЛУ-14: ЦДІАЛ України, ф. 284, оп. 1, спр. 18.
ЦДІАЛУ-15: ЦДІАЛ України, ф. 532, оп. 1, спр. 1.
ЦДІАЛУ-16: ЦДІАЛ України, ф. 532, оп. 1, спр. 166.
ЦДІАЛУ-17: ЦДІАЛ України, ф. 532, оп. 1, спр. 223.

Analiza dochodowości przedsiębiorstw górniczo-hutniczych. (1925). *Przemysł i handel*, 1645–1648.

ААН: Archiwum Akt Nowych w Warszawie, zesp. 10, sygn. 31.

Bartoszewicz, S. (1921). Rezultaty pierwszego posiedzenia Państwowej Rady Naftowej. *Przemysł i handel*, 31, 409–411.

Bartoszewicz, S. (1934a). Wspomnienia z przemysłu naftowego (1921–1930). *Przemysł naftowy*, 14, 375–380.

Bartoszewicz, S. (1934b). Wspomnienia z przemysłu naftowego (1921–1930). *Przemysł naftowy*, 15, 408–411.

Brzozowski, K. (1931). Rewindykacja praw do «Polminu». *Nafta*, 4, 89.

Dunka de Sajo, W. (1930). Import ropy zagranicznej. *Nafta*, 7, 177–185.

Kachlik, K. (1994). Rafinerie nafty w Polsce. W R. Wolwicz (red.) *Historia polskiego przemysłu naftowego*, 1. Brzozów; Kraków, 407–467.

Kaleta, E. (1933). Upomniana i niedoceniona zasługa śp. Ministra Boernera. *Nafta*, 4, 65–66.

Komunikat. (1928). *Nafta*, 2, 23–25.

Kronika bieżąca. (1929a). *Przemysł naftowy*, 2, 36–37.

Kronika bieżąca. (1929b). *Przemysł naftowy*, 8, 218–219.

Kronika naftowa. (1922). *Przemysł i handel*, 7, 88.

Kronika naftowa. (1923). *Przemysł i handel*, 8, 107–109.

Kronika naftowa. (1924). *Przemysł i handel*, 4, 80.

Łepicki, M. (1924). Państwowe przedsiębiorstwa przemysłowe w preliminarzach budżetowych na rok 1923 i 1924. *Przemysł i handel*, 16, 438–450.

Memorjał do Pana Ministra Przemysłu i Handlu, przedłożony przez Delegację Z.P.P.N. dn. 30. I. 1931 r. (1931). *Nafta*, 1, 10–15.

Nycz, K. (1995). Powstanie i rozwój przemysłu gazu ziemnego (1912–1939). W R. Wolwicz (red.), *Historia polskiego przemysłu naftowego*, 2. Brzozów; Kraków, 9–55.

O wyraźny kierunek państwowej polityki naftowej. (1933). *Nafta*, 4, 57–61.

Ostrzycki, J. (1923). Państwowy rafineryjny przemysł naftowy w r. 1922-im. *Przemysł i handel*, 18–19, 237–238.

Podatek od udziałów brutowych. (1925). *Nafta*, 12, 186–188.

«Polmin». *Państwowa fabryka olejów mineralnych w Drohobyczu*. (1927). Warszawa: Pomorska Drukarnia Rolnicza S. A. w Toruniu.

Przemówienie prezesa Władysława Długosza przy otwarciu dorocznego Walnego Zgromadzenia Krajowego Towarzystwa Naftowego w dniu 5 kwietnia 1929 r. (1930). *Przemysł naftowy*, 7, 149–151.

Przemysł naftowy. (1929). *Przemysł i handel*, 10, 422.

Rozporządzenie Ministra Skarbu w przedmiocie przydziału ropy bruttowej i ustalenia cen maksymalnych. (1920). *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, 70, 1259–1260.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 5 czerwca 1920 r. w przedmiocie zmiany przepisów o zajęciu ropy (oleju skalnego), obowiązujących na obszarze b. zaboru austriackiego. (1920). *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, 70, 1247.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 25 stycznia 1923 r. w przedmiocie zniesienia sekwestru ropy i przetworów naftowych. (1923). *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, 13, 143–144.

Sprawa posłów Wierzbickiego i Szydłowskiego. (1923). *Nafta*, 8, 118.

Sprawozdanie z czynności w roku 1925. (1926). *Nafta*, 5, 66–68.

Sprawozdanie z czynności w 1926 r. (1927). *Nafta*, 3, 34–38.

Sprawozdanie z czynności Z. P. P. N. za rok 1928. (1929). *Nafta*, 5, 78–80.

Sprawozdanie z działalności Spółdz. Związku Polskich Przemysłowców Naftowych za rok administr. 1929. (1930). *Nafta*, 4, 117–120.

St. (1923). Czyści producenci ropy. *Nafta*, 9, 136–137.

Strzetelski, J. (1934). Przełomowy rok w przemyśle naftowym. *Nafta*, 4–6, 62–66.

Sulimirski, W. (1924). Refleksje. *Nafta*, 9, 125–128.

Sulimirski, W. T. (1926). Ku rozwadze. *Nafta*, 11, 161–164.

Sulimirski, W. (1927). Ku rozwadze! *Przemysł naftowy*, 1, 2–3.

Szaynok, W. (1922). «Drohobycz – Państw. Zakłady Naftowe Spółka Akcyjna». *Nafta*, 1, 5–10.

Szaynok, W. (1923). Wymowne cyfry. *Nafta*, 6, 84–87.

Szaynok, W. (1925a). «Chorzów» – «Polmin». *Nafta*, 12, 181–182.

Szaynok, W. (1925b). Ceny ropy i produktów naftowych w Polsce w latach 1921–1924. *Nafta*, 2, 19–22.

Szaynok, W. (1925c). Kartel ropny. *Nafta*, 4, 49–50.

Szaynok, W. (1925d). Zakup ropy naftowej przez Polmin. *Nafta*, 6, 82–83.

Szaynok, W. (1925e). Zmiana polskiej ustawy naftowej. *Nafta*, 5, 65–67.

Szaynok, W. (1926). Zamknięcie rachunkowe «Państwowych Zakładów Naftowych» i «Państwowego Gazociągu» w Jaśle. *Nafta*, 5, 68–72.

Szaynok, W. (1927). Nastroje kartelowe. *Nafta*, 1, 5–7.

Szczepanowski, S. (1923a). Jeszcze «Zatarg Naftowy». Odpowiedź na listy posła A. Wierzbickiego. *Nafta*, 6, 87–90.

Szczepanowski, S. (1923b). Skarbowy elaborat winowajców. *Nafta*, 2, 17–20.

Szczepanowski, S. (1923c). Zmiany stanu posiadania w przemyśle naftowym. *Nafta*, 9, 129–131.

Szczepanowski, S. (1925). Czem zastąpić kartel naftowy. *Nafta*, 7, 97–101.

Szlemiński, J. (1929). Rząd i Polmin. *Nafta*, 12, 162–171.

Szlemiński, J. (1930). Zadania i rola «Polminu» w dziedzinie wiertnictwa. *Nafta*, 2, 37–41.

- Szlemiński, J. (1931a). Kwestja odbioru ropy bruttoj. *Nafta*, 7, 169–174.
- Szlemiński, J. (1931b). Znamienne rzeczywistości w polskim przemyśle naftowym. *Nafta*, 5–6, 137–144.
- Szlemiński, J. (1936). Problem niezależności gospodarczej. *Nafta*, 3, 77–80.
- Świętochowski, S. (1924). Państwowe przedsiębiorstwa górniczo-hutnicze. *Przemysł i handel*, 8, 198–203.
- Świętochowski, S. (1925a). Uwagi na dobie o państwowych przedsiębiorstwach górniczo-hutniczych. *Przemysł i handel*, 7, 164–172.
- Świętochowski, S. (1925b). Uwagi na dobie o państwowych przedsiębiorstwach górniczo-hutniczych. *Przemysł i handel*, 8, 196–206.
- Świętochowski, S. (1926). Jeszcze w sprawie państwowych przedsiębiorstw górniczo-hutniczych. *Przemysł i handel*, 9, 280–287.
- Ustawa z dnia 1 maja 1923 r. w przedmiocie zakupu ropy bruttoj dla Państwowej Fabryki Olejów Mineralnych w Drohobyczu. (1923). *Dziennik ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, 55, 604–605.
- Walne Zgromadzenie Związku Polskich Przemysłowców naftowych. (1923). *Nafta*, 3, 40–42.
- Wiadomości bieżące. (1923). *Nafta*, 2, 26–30.
- Wiadomości bieżące. (1925). *Nafta*, 3, 41.
- Wiadomości bieżące. (1927a). *Przemysł naftowy*, 5, 128–130.
- Wiadomości bieżące. (1927b). *Przemysł naftowy*, 15, 424.
- Wiadomości bieżące. (1929). *Nafta*, 10–11, 147–153.
- Wiadomości bieżące. (1938a). *Przemysł naftowy*, 8, 212–213.
- Wiadomości bieżące. (1938b). *Przemysł naftowy*, 11, 301–304.
- Wiadomości bieżące. (1939a). *Przemysł naftowy*, 1, 31–32.
- Wiadomości bieżące. (1939b). *Przemysł naftowy*, 9, 266–267.
- Wojciechowski, B. (1928). O jeden cent amerykański. *Nafta*, 4, 62–64.
- Wojciechowski, B. (1929a). O samodzielną politykę naftową. *Nafta*, 2–3, 29–36.
- Wojciechowski, B. (1929b). Ożywić przemysł naftowy. *Nafta*, 4, 57–59.
- Wygard, I. (1929). Działalność prof. Pilata od r. 1919. *Przemysł naftowy*, 23, 513–516.
- Z Komisji Kodyfikacyjnej Państwowej Rady Naftowej. (1921). *Przegląd naftowy*, 15, 289–291.
- Z Krajowego Towarzystwa Naftowego. (1921). *Przegląd naftowy*, 4, 66–67.
- Z naszego «Związku». (1928). *Nafta*, 11–12, 139–140.
- Z obrad Polskich Przemysłowców Naftowych. (1930). *Nafta*, 7, 189–195.
- Z przemysłu naftowego. (1919). *Czasopismo górniczo-hutnicze*, 11, 258–259.
- Związek P.P.N. u Ministra Kwiatkowskiego. (1928). *Nafta*, 2, 20–23.

REFERENCES

- Bratychak, M. M., Kossovych, L., & Penskyi, Ya. (2004). Naftopererobna ta naftokhimichna promyslovist. In O. Kalashnykova, & R. Reikherth (Ed.), *Nafta i haz Prykarpattia. Narysy istorii*. Kraków; Kyiv: Naukova dumka, 361–398 (in Ukrainian).
- Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti, f. 1, op. 18, spr. 1230 (in Ukrainian).
- Litovchenko, V. P., Zelenskyi, M. I., & Khonihsman, Ya. S. (1972). *Drohobytskyi ordena Trudovoho Chervonoho Prapora naftopererobnyi zavod*. Lviv: Kameniar (in Ukrainian).

Tsentrалnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Lviv (TsDIAL Ukrainy), f. 207, op. 1, spr. 73 (in Ukrainian).

TsDIAL Ukrainy, f. 207, op. 1, spr. 101 (in Ukrainian).

TsDIAL Ukrainy, f. 207, op. 1, spr. 103 (in Ukrainian).

TsDIAL Ukrainy, f. 207, op. 1, spr. 112 (in Ukrainian).

TsDIAL Ukrainy, f. 207, op. 1, spr. 117 (in Ukrainian).

TsDIAL Ukrainy, f. 207, op. 1, spr. 480 (in Ukrainian).

TsDIAL Ukrainy, f. 207, op. 1, spr. 1302 (in Ukrainian).

TsDIAL Ukrainy, f. 219, op. 1, spr. 220 (in Ukrainian).

TsDIAL Ukrainy, f. 219, op. 1, spr. 230 (in Ukrainian).

TsDIAL Ukrainy, f. 219, op. 1, spr. 233 (in Ukrainian).

TsDIAL Ukrainy, f. 219, op. 1, spr. 234 (in Ukrainian).

TsDIAL Ukrainy, f. 219, op. 1, spr. 235 (in Ukrainian).

TsDIAL Ukrainy, f. 224, op. 1, spr. 159 (in Ukrainian).

TsDIAL Ukrainy, f. 284, op. 1, spr. 18 (in Ukrainian).

TsDIAL Ukrainy, f. 532, op. 1, spr. 1 (in Ukrainian).

TsDIAL Ukrainy, f. 532, op. 1, spr. 166 (in Ukrainian).

TsDIAL Ukrainy, f. 532, op. 1, spr. 223 (in Ukrainian).

Analiza dochodowości przedsiębiorstw górniczo-hutniczych. (1925). *Przemysł i handel*, 1645–1648 (in Polish).

Archiwum Akt Nowych w Warszawie, zesp. 10, sygn. 31 (in Polish).

Bartoszewicz, S. (1921). Rezultaty pierwszego posiedzenia Państwowej Rady Naftowej. *Przemysł i handel*, 31, 409–411 (in Polish).

Bartoszewicz, S. (1934a). Wspomnienia z przemysłu naftowego (1921–1930). *Przemysł naftowy*, 14, 375–380 (in Polish).

Bartoszewicz, S. (1934b). Wspomnienia z przemysłu naftowego (1921–1930). *Przemysł naftowy*, 15, 408–411 (in Polish).

Brzozowski, K. (1931). Rewindykacja praw do «Polminu». *Nafta*, 4, 89 (in Polish).

Dunka de Sajo, W. (1930). Import ropy zagranicznej. *Nafta*, 7, 177–185 (in Polish).

Kachlik, K. (1994). Rafinerie nafty w Polsce. W R. Wolwicz (red.), *Historia polskiego przemysłu naftowego*, 1. Brzozów; Kraków, 407–467 (in Polish).

Kaleta, E. (1933). Upomniana i niedoceniona zasługa śp. Ministra Boernera. *Nafta*, 4, 65–66 (in Polish).

Komunikat. (1928). *Nafta*, 2, 23–25 (in Polish).

Kronika bieżąca. (1929a). *Przemysł naftowy*, 2, 36–37 (in Polish).

Kronika bieżąca. (1929b). *Przemysł naftowy*, 8, 218–219 (in Polish).

Kronika naftowa. (1922). *Przemysł i handel*, 7, 88 (in Polish).

Kronika naftowa. (1923). *Przemysł i handel*, 8, 107–109 (in Polish).

Kronika naftowa. (1924). *Przemysł i handel*, 4, 80 (in Polish).

Łepicki, M. (1924). Państwowe przedsiębiorstwa przemysłowe w preliminarzach budżetowych na rok 1923 i 1924. *Przemysł i handel*, 16, 438–450 (in Polish).

Memorjał do Pana Ministra Przemysłu i Handlu, przedłożony przez Delegację Z.P.P.N. dn. 30. I. 1931 r. (1931). *Nafta*, 1, 10–15 (in Polish).

Nycz, K. (1995). Powstanie i rozwój przemysłu gazu ziemnego (1912–1939). W R. Wolwicz (red.), *Historia polskiego przemysłu naftowego*, 2. Brzozów; Kraków, 9–55 (in Polish).

- O wyraźny kierunek państwowej polityki naftowej. (1933). *Nafta*, 4, 57–61 (in Polish).
- Ostrzycki, J. (1923). Państwowy rafineryjny przemysł naftowy w r. 1922-im. *Przemysł i handel*, 18–19, 237–238 (in Polish).
- Podatek od udziałów brutowych. (1925). *Nafta*, 12, 186–188 (in Polish).
- «Polmin». *Państwowa fabryka olejów mineralnych w Drohobyczu*. (1927). Warszawa: Pomorska Drukarnia Rolnicza S. A. w Toruniu (in Polish).
- Przemówienie prezesa Władysława Długosza przy otwarciu dorocznego Walnego Zgromadzenia Krajowego Towarzystwa Naftowego w dniu 5 kwietnia 1929 r. (1930). *Przemysł naftowy*, 7, 149–151 (in Polish).
- Przemysł naftowy. (1929). *Przemysł i handel*, 10, 422 (in Polish).
- Rozporządzenie Ministra Skarbu w przedmiocie przydziału ropy brutowej i ustalenia cen maksymalnych. (1920). *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, 70, 1259–1260 (in Polish).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 5 czerwca 1920 r. w przedmiocie zmiany przepisów o zajęciu ropy (oleju skalnego), obowiązujących na obszarze b. zaboru austriackiego. (1920). *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, 70, 1247 (in Polish).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 25 stycznia 1923 r. w przedmiocie zniesienia sekwestru ropy i przetworów naftowych. (1923). *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, 13, 143–144 (in Polish).
- Sprawa posłów Wierzbickiego i Szydlowskiego. (1923). *Nafta*, 8, 118 (in Polish).
- Sprawozdanie z czynności w roku 1925. (1926). *Nafta*, 5, 66–68 (in Polish).
- Sprawozdanie z czynności w 1926 r. (1927). *Nafta*, 3, 34–38 (in Polish).
- Sprawozdanie z czynności Z. P. P. N. za rok 1928. (1929). *Nafta*, 5, 78–80 (in Polish).
- Sprawozdanie z działalności Spółdz. Związku Polskich Przemysłowców Naftowych za rok administr. 1929. (1930). *Nafta*, 4, 117–120 (in Polish).
- St. (1923). Czyści producenci ropy. *Nafta*, 9, 136–137 (in Polish).
- Strzetelski, J. (1934). Przełomowy rok w przemyśle naftowym. *Nafta*, 4–6, 62–66 (in Polish).
- Sulimirski, W. (1924). Refleksje. *Nafta*, 9, 125–128 (in Polish).
- Sulimirski, W. T. (1926). Ku rozwadze. *Nafta*, 11, 161–164 (in Polish).
- Sulimirski, W. (1927). Ku rozwadze! *Przemysł naftowy*, 1, 2–3 (in Polish).
- Szaynok, W. (1922). «Drohobycz – Państw. Zakłady Naftowe Spółka Akcyjna». *Nafta*, 1, 5–10 (in Polish).
- Szaynok, W. (1923). Wymowne cyfry. *Nafta*, 6, 84–87 (in Polish).
- Szaynok, W. (1925a). «Chorzów» – «Polmin». *Nafta*, 12, 181–182 (in Polish).
- Szaynok, W. (1925b). Ceny ropy i produktów naftowych w Polsce w latach 1921–1924. *Nafta*, 2, 19–22 (in Polish).
- Szaynok, W. (1925c). Kartel ropny. *Nafta*, 4, 49–50 (in Polish).
- Szaynok, W. (1925d). Zakup ropy naftowej przez Polmin. *Nafta*, 6, 82–83 (in Polish).
- Szaynok, W. (1925e). Zmiana polskiej ustawy naftowej. *Nafta*, 5, 65–67 (in Polish).
- Szaynok, W. (1926). Zamknięcie rachunkowe «Państwowych Zakładów Naftowych» i «Państwowego Gazociągu» w Jaśle. *Nafta*, 5, 68–72 (in Polish).
- Szaynok, W. (1927). Nastroje kartelowe. *Nafta*, 1, 5–7 (in Polish).
- Szczepanowski, S. (1923a). Jeszcze «Zatarg Naftowy». Odpowiedź na listy posła A. Wierzbickiego. *Nafta*, 6, 87–90 (in Polish).
- Szczepanowski, S. (1923b). Skarbowy elaborat winowajców. *Nafta*, 2, 17–20 (in Polish).

- Szczepanowski, S. (1923c). Zmiany stanu posiadania w przemyśle naftowym. *Nafta*, 9, 129–131 (in Polish).
- Szczepanowski, S. (1925). Czem zastąpić kartel naftowy. *Nafta*, 7, 97–101.
- Szlemiński, J. (1929). Rząd i Polmin. *Nafta*, 12, 162–171 (in Polish).
- Szlemiński, J. (1930). Zadania i rola «Polminu» w dziedzinie wiertnictwa. *Nafta*, 2, 37–41 (in Polish).
- Szlemiński, J. (1931a). Kwestja odbioru ropy bruttowej. *Nafta*, 7, 169–174 (in Polish).
- Szlemiński, J. (1931b). Znamienne rzeczywistości w polskim przemyśle naftowym. *Nafta*, 5–6, 137–144 (in Polish).
- Szlemiński, J. (1936). Problem niezależności gospodarczej. *Nafta*, 3, 77–80 (in Polish).
- Świętochowski, S. (1924). Państwowe przedsiębiorstwa górniczo-hutnicze. *Przemysł i handel*, 8, 198–203 (in Polish).
- Świętochowski, S. (1925a). Uwagi na dobie o państwowych przedsiębiorstwach górniczo-hutniczych. *Przemysł i handel*, 7, 164–172 (in Polish).
- Świętochowski, S. (1925b). Uwagi na dobie o państwowych przedsiębiorstwach górniczo-hutniczych. *Przemysł i handel*, 8, 196–206 (in Polish).
- Świętochowski, S. (1926). Jeszcze w sprawie państwowych przedsiębiorstw górniczo-hutniczych. *Przemysł i handel*, 9, 280–287 (in Polish).
- Ustawa z dnia 1 maja 1923 r. w przedmiocie zakupu ropy bruttowej dla Państwowej Fabryki Olejów Mineralnych w Drohobyczu. (1923). *Dziennik ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, 55, 604–605 (in Polish).
- Walne Zgromadzenie Związku Polskich Przemysłowców naftowych. (1923). *Nafta*, 3, 40–42 (in Polish).
- Wiadomości bieżące. (1923). *Nafta*, 2, 26–30 (in Polish).
- Wiadomości bieżące. (1925). *Nafta*, 3, 41 (in Polish).
- Wiadomości bieżące. (1927a). *Przemysł naftowy*, 5, 128–130 (in Polish).
- Wiadomości bieżące. (1927b). *Przemysł naftowy*, 15, 424 (in Polish).
- Wiadomości bieżące. (1929). *Nafta*, 10–11, 147–153 (in Polish).
- Wiadomości bieżące. (1938a). *Przemysł naftowy*, 8, 212–213 (in Polish).
- Wiadomości bieżące. (1938b). *Przemysł naftowy*, 11, 301–304 (in Polish).
- Wiadomości bieżące. (1939a). *Przemysł naftowy*, 1, 31–32 (in Polish).
- Wiadomości bieżące. (1939b). *Przemysł naftowy*, 9, 266–267 (in Polish).
- Wojciechowski, B. (1928). O jeden cent amerykański. *Nafta*, 4, 62–64 (in Polish).
- Wojciechowski, B. (1929a). O samodzielną politykę naftową. *Nafta*, 2–3, 29–36 (in Polish).
- Wojciechowski, B. (1929b). Ożywić przemysł naftowy. *Nafta*, 4, 57–59 (in Polish).
- Wygard, I. (1929). Działalność prof. Pilata od r. 1919. *Przemysł naftowy*, 23, 513–516 (in Polish).
- Z Komisji Kodyfikacyjnej Państwowej Rady Naftowej. (1921). *Przegląd naftowy*, 15, 289–291 (in Polish).
- Z Krajowego Towarzystwa Naftowego. (1921). *Przegląd naftowy*, 4, 66–67.
- Z naszego «Związku». (1928). *Nafta*, 11–12, 139–140 (in Polish).
- Z obrad Polskich Przemysłowców Naftowych. (1930). *Nafta*, 7, 189–195 (in Polish).
- Z przemysłu naftowego. (1919). *Czasopismo górniczo-hutnicze*, 11, 258–259 (in Polish).
- Związek P.P.N. u Ministra Kwiatkowskiego. (1928). *Nafta*, 2, 20–23 (in Polish).

Roman MASYK*PhD (History)**Associate Professor of the Department of Local History**I. Franko National University of Lviv**ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4969-7702>**e-mail: roman.masyk@lnu.edu.ua*

THE STATE OIL REFINERY IN DROHOBYCH (1919–1939)

The importance of the state oil refinery «Polmin» in Drohobych for the economy of interwar Poland has been investigated. The state of the enterprise at the time of its takeover by the Polish authorities has been determined. The management of the refinery, its subordination, finances, and the participation of state bodies in the development of the enterprise have been analysed. Visions of the role of «Polmin» in different groups of entrepreneurs involved in the oil business in Galicia have been highlighted. It is found that the majority of firms based on Polish capital proposed that this enterprise should remain an instrument of the government's oil policy and pay less attention to its profitability. At the same time, the government was trying to develop the state oil refinery as a commercial enterprise. The relations between «Polmin» and foreign oil firms that dominated Galicia at the time have been traced. It is stated that the state-owned refinery took an active part in monopoly associations of large oil refineries, which often undermined its independence and reduced its profitability.

The ways of supplying crude oil to the state-owned plant have been analysed. It is noted that the company mostly processed raw materials from small oil producers («pure producers») owned by local industrialists. «Polmin's» relations with them have been traced. Attempts of the state-owned plant to produce crude oil on its own have been noted. The dynamics of «Polmin's» participation in the trade of oil products on the Polish and foreign markets have been analysed. It is found that this enterprise continued to be the largest oil refinery in interwar Poland. Despite the government's attempts to run «Polmin» like a commercial enterprise, it continued to use the plant as a means of state control over the entire oil industry in Galicia. In this way, the Polish authorities did not allow foreigners to completely take over the industry and allowed local industrialists to engage in the oil business.

Key words: oil refinery, Galicia, interwar Poland, economy, Drohobych, Boryslav field.